

ВСТУП

Дослідження богословської думки митрополита Андрея Шептицького – актуальна тема. Аналіз богословської спадщини архипастирів Української Греко-Католицької Церкви є реальною спробою ідентифікувати власне богослов'я, яке плекалось упродовж віків ще від хрещення князем Володимиром Київської Русі. Саме такий підхід дає змогу окреслити та ствердити особливості та оригінальність богослов'я Київського християнства, спадкоємицею якого є УГКЦ.

Ab urbe condita (лат. – від початку) існування християнства на наших землях однією із домінант київської, а відтак української культури і християнства став патетичний образ Святої Софії – Премудрости Божої, який поєднує сакральне з естетичним, розумне з моральним. Цей образ також пов'язує місцеві автохтонні традиції зі світовою культурою, усім християнством, найдавнішими цивілізаціями Сходу, позаяк є одним із найбільш вкорінених архетипів загальнолюдської свідомості.

Парадоксально, що Мудрість, яку завжди намагались і бажали здобути, є так невизначено окреслена. В різних варіаціях образ жіночної Премудрости, Упорядниці є присутній у міфології, релігії, культурі більшості народів світу. В юдейській та грецькій культурах вона набуває уособленості, в античній філософії виступає як загальнолюдський принцип життя та космічний порядок, в християнстві Мудрість іпостазована, бере участь у творенні і спасінні світу. Саме тому все це примушує із великою серйозністю, об'єктивністю і увагою поставитись до богослов'я Шептицького. Дослідження богословського вчення про Божу Мудрість у контексті писемної спадщини митрополита Андрея є актуальною темою тому, що це вчення виражає оригінальність його богослов'я, є центром його життя і діяльності та представляє самобутню українську інтерпретацію Софії.

У дипломній праці на означення вчення про Божу Мудрість у різних філософсько-богословських системах буде використовуватись термін «софіологія» (гр. *σοφία* – мудрість, *λόγος* – слово). А під словосполученням «софіологічна думка» розумітиметься процес пошуку та вираження вчення про Божу Мудрість певним філософом чи богословом.

Літературним підґрунтям даної дипломної праці є два джерельних великих твори митрополита Андрея Шептицького «Божа Мудрість» та «Християнська праведність», які в першочерговому задумі автора мали бути частинами більшого за обсягом трактату, що не був завершеним владикою у вигляді цілісного твору та не був опублікованим. Із твору «Божа Мудрість» ми дізнаємось про мотиви автора щодо розгляду теми Божої Премудрости та отримуємо загальне уявлення про розуміння митрополитом цієї тематики. В творі «Християнська праведність», який є типовим екскурсом із морального богослов'я, ми пізнаємо думку автора щодо споріднення Божої Мудрости з людською властивістю мудрости та вираження її в людському житті. Для отримання більш повної

картини розуміння Шептицьким Софії-Премудрости, доцільним буде використання інших творів, писань, листів та послань митрополита, в яких він заторкує софіологічну тематику.

Задля пізнання джерел та основних богословських ідей софіологічної думки Андрея Шептицького незамінною буде праця українського богослова Андрія Чировського «Pray for God's Wisdom».

У нашому дослідженні будемо спиратися на українських дослідників життя та творчости митрополита Андрея Шептицького, зокрема А.-М. Базилевича, І. Гриньоха, В.Ленцика, І. Музички, І. Нагаєвського, І. Раковського. Позаяк кожен із них повністю не охоплює досліджувану нами ділянку богословського вчення Шептицького, тому методологічно матеріал окремих підрозділів нашої праці опиратиметься на котрогось із вищезгаданих дослідників.

І. Гриньох зосереджує свою увагу на богослов'ї митрополита Андрея в контексті його еkleзіології. А. Базилевич узагальнено аналізує твори і писання, прослідковуючи відповідно основні думки вчення Шептицького. В. Ленцик та І. Нагаєвський унаочнюють втілення митрополитом у своє життя основних постулатів свого богослов'я через дослідження його життєдіяльності. І. Музичка та І. Раковський зосереджують увагу на вкладі митрополита у розвиток сучасної йому наукової та богословської думки. Задля аналізу почитання Мудрости на Русі, скористаємось дослідженнями Г. Федотова та В. Горського.

Дана праця поділяється на два розділи: «Джерела вчення про Божу Мудрість митрополита Андрея Шептицького» та «Богословське вчення про Божу Мудрість митрополита Андрея Шептицького в контексті почитання образу Софії на Русі». Перший розділ присвячений опису джерел та частковому аналізу софіології митрополита в контексті їх використання. Тут подано опис особистого життєвого досвіду як містичного джерела софіології, а також її біблійні, філософсько-патристичні та літургійні джерела. У другому розділі спробуємо показати особливості та оригінальність богослов'я митрополита Андрея Шептицького у контексті почитання образу Софії - Мудрости Божої в Київській Русі.

Можливість глибше пізнати одну із особливостей богословського вчення митрополита та дослідження літературних джерел пов'язаних з нею, лягла в основу вибору теми дипломної роботи.

ВИСНОВКИ

Митрополит Андрей Шептицький не ставив перед собою завдання вивчити природу та призначення Мудрости в божественному та людському світі. Його софіологічні твори, подібно як і більшість із того, що він написав, були спрямовані не на академічну аудиторію, а швидше, на своє стадо. Однак пастирський акцент, настільки очевидний у всіх писаннях, особливо у проаналізованих у даній праці, не заперечує академічну цінність творів Шептицького. У час, коли лунають голоси про одноманітність та сухість шкільного академічного богослов'я, часто абстрактно відділеного від реального життя Церкви, богослов'я митрополита Андрея є неначе світилом у темряві тим, для кого ідеали поєднання високої науковости та практичного застосування богословського вчення мають велику цінність. Такий консумізм богослов'я, по суті, є притаманний самій природі східнохристиянської церковної думки та традиції, на відміну від розуміння богослов'я як

суто наукової дисципліни, що належить виключно до сфери діяльності університетського професора. Якщо богослов'я, згідно з Евагрієм Понтійським, окреслюється як правдива молитва, розмова з Богом і все, що веде до неї, а не як система думок, що встановлює раціональність віри, то писання митрополита Андрея Шептицького стосовно Божої Мудрости є істинним богослов'ям.

Дослідження його насиченої біографії відкриває усвідомлення глибокої особистої потреби Шептицького в мудрості. Досліджена життєдіяльність митрополита на початку дипломної праці вказує на те, що він був людиною, котра особисто керувалась ідеалами найвищого ґатунку та найширшого заангажування. Його усестороння опіка над паствою на практиці вимагала від митрополита проникливого та кмітливого керівництва не лише своєю Церквою, а й народом. Він набагато кроків уперед випередив свою епоху. Дехто його не розумів, багато його подивлялися, а більшість приходили до свого архиєпископа за мудрою порадою. Незважаючи на те, якими були перешкоди в житті митрополита – великими чи менш значними, кожного разу він потребував мудрости, адже мудрість дозволяє розуміти те, що необхідно зробити і як воно вписується у великий задум архиєпископа. І не дивно, що його софіологія відправним пунктом має слова прохання апостола Якова (Як. 3:15) про Божий дар мудрости.

Як пастир, митрополит Андрей завжди був свідомим того, що існує велика трудність жити праведним християнським життям в ситуації постійних загроз. Проте бути святим – не лише його бажання щодо себе, але й бажання стосовно усього свого народу. Саме тому у «Християнській праведності» він акцентує увагу на гріху та його наслідках. Для того, щоб знати як жити, щоб бути святим, необхідно мудрости.

Для митрополита Андрея мудрість є провідником у житті. Моральний акцент його софіології – найбільш виразна особливість богослов'я. Тому зрозуміло, чому найбільш обширною частиною його трактату є виклад з морального богослов'я. Християнська праведність – означає жити мудрим життям.

Розгляд митрополитом Мудрости як Божественної прикмети ще одна ділянка софіології Шептицького. В його творах часто знаходимо посилання на Мудрість поряд з іншими Божими прикметами, такими як Доброта та Всемогучість. Можна це назвати своєрідним відчитанням вчення Григорія Палами про несотворені енергії.

Митрополит цікавився Мудрістю як божественним атрибутом не з метою космологічних умовисновків, але щоб встановити та окреслити власне бачення людської участі в божественному житті, загалом відомого як патристичне вчення про теозис або обоження. Існує певна спорідненість між людською мудрістю, божественним даром мудрости, божественною Іпостассю Мудрости і божественним атрибутом Мудрости. Ця спорідненість згадується в писаннях митрополита, однак жодного разу чітко не описується і не визначається.

Вчення про Божу Мудрість народилось зсередини народу, який віками плекав любов, пошану та почитання до Софії – Премудрости Божої, особливості яких знайшли своє відображення і в богослов'ї Шептицького. Ця особлива пошана проявилась в почитанні Богоматеринства Діви Марії. Це стало не лише особливістю богослов'я, але й культури і київського християнства загалом, що виражалось у етично-моральних жіночних рисах християнства, а саме: любові, милосерді, терпеливості, смиренні, співчутті, умаленні, які окреслені терміном «етичний кенотизм». Цього «етичного кенотизму» навчає митрополит, який в поєднанні з максимальними зусиллями в християнському житті можуть дати бажаний результат.

У підведенні підсумку дипломної роботи не можемо в софіології розставити всі крапки над «і». Божя Мудрість – це таїнство, а таїнству властиво те, що в ньому не можливо все докладно пояснити, розв’язати чи вияснити, адже тоді воно перестане бути таїнством. З іншого боку, відповіді на питання, які породила й породжує софіологія, є чудовими педагогами (проводирями) до таїнства Божої Мудрости, єдністю з якою, згідно з думкою Шептицького, реалізується найвища мета людини.

Дана дипломна праця не претендує на статус вичерпного дослідження в тематиці вчення про Божу Мудрість, зокрема в митрополита Андрея Шептицького. Відомо, що не всі твори Шептицького є видані, багато з них залишилося в рукописному вигляді, та, можливо, зберігаються в архівах і на даний час ще не є дослідженими. А це означає, що тема Божої Мудрости залишається відкритою і навряд чи коли-небудь вона буде закритою, адже допоки існує людство, доти розвиватиметься в різноманітних інтерпретаціях і розкриватиметься багатоманітністю в житті Софія – Премудрість Божа.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Джерела вчення про Божу Мудрість митрополита Андрея Шептицького.....	6
1.1. Особистий життєвий досвід як містичне джерело софіології митрополита Андрея Шептицького	6
1.2. Біблійні джерела вчення про Мудрість.....	19
1.3. Філософсько-патристичні та літургійні джерела вчення про Мудрість.....	28
Розділ 2. Богословське вчення про Божу Мудрість митрополита Андрея Шептицького в контексті почитання образу Софії на Русі.....	43
2.1. Божя Мудрість в контексті вчення про Пресвяту Трійцю.....	43
2.2. Роль Божої Мудрости в процесі творення та спасіння світу.....	49
2.3. Мудрість як божественна і людська властивість.....	58
Висновки.....	65
Список використаної літератури.....	68
Список скорочень.....	72